धडा पाठ 3

पेल्यातील वादळ

शामला - सुचेता, अगं माझी पुस्तकं कुठं आहेत? एक गोष्ट जागेवर नाही. काय हा पसारा!

सुचेता - नीट बघ. न बघता आरडाओरडा करु नकोस. तिथंच टेबलावर सगळी पुस्तकं, पेनं, पेन्सिली, वह्या सगळं काही आहे.

शामला - अगं, पण त्यात माझं भूगोलाचं पुस्तक नाही.

सुचेता - तिथंच आहे. नीट बघ. हे बघ समोरच आहे तुझ्या! न शोधता नुसता गोंधळ करू नकोस.

शामला - ए, बाबा कुठं आहेत?

सुचेता - का? कशासाठी?

शामला - मला माझ्या प्रगतिपुस्तकावर सही हवी आहे.

सुचेता - ते पाठीमागं अंगणात आहेत. आईला दाखव की!

शामला - आईला आधीच माहीत आहे. अहो बाबा, जरा आत या ना!

बाबा - कशाला?

शामला - प्रगतिपुस्तकावर सही हवीय.

बाबा - हं, आण तुझे प्रगतिपुस्तक. वा छान! असाच पहिला नंबर ठेव. असाच अभ्यास कर. पण खेळही हवा हं. न खेळता नुसताच अभ्यास नको. अभ्यासाबरोबर खेळही पाहिजे.

शामला - माझा खो-खो आहेच की.

बिना बातका झगड़ा

शामला - सुचेता, भई मेरी किताबें कहाँ हैं? कोई चीज अपनी जगह नहीं है। क्या पसारा है यह।

सुचेता - ठीक से देखो। बिना देखे शोर मत मचाओ। तुम्हारी सारी किताबें, पैन, पेंसिल, कॉपियाँ वहीं टेबल पर तो हैं।

शामला - लेकिन उनमें मेरी भूगोल की पुस्तक नहीं है।

सुचेता - वहीं है। ठीक से देखो। वह देखो तुम्हारे सामने ही तो है! बिना ढूँढे सिर्फ शोर नहीं मचाओ।

शामला - अरे! पिताजी कहाँ हैं?

सुचेता - क्यों? किसलिए?

शामला - मुझे अपने प्रगति पत्र पर उनके हस्ताक्षर चाहिए।

सुचेता - वे पीछे आँगन में हैं। माँ को दिखा दो न!

शामला - माँ को पहले ही मालूम है। पिताजी! जरा अंदर आइए न!

पिताजी - किसलिए?

शामला - प्रगति पत्र पर हस्ताक्षर चाहिए।

पिताजी - हाँ लाओ तुम्हारा प्रगतिपत्र! शाबाश! बहुत बढ़िया! इसी तरह अव्वल रहो। इसी तरह पढ़ाई करो। लेकिन खेल भी चाहिए। बिना खेले सिर्फ पढ़ाई नहीं चाहिए। पढ़ाई के साथ साथ खेलकूद भी चाहिए।

शामला - मेरा तो खो-खो है।

आई - अगं, आत या बरं. उशीर करु नका. जेवण तयार आहे.

सुचेता - आधी पसारा आवर. मग जेव. नुसता भाव खाऊ नकोस.

शामला - बरं बरं, ओरडू नकोस.

आई - बस करा गं, सारखी भांडणं, भांडणं आणि भांडणं! थोडा वेळ तरी न भांडता बसा.

माँ - आओ, तुम दोनों अंदर आओ। देर मत करो। खाना तैयार है।

सुचेता - पहले पसारा समेटो! फिर खाना। अपने आप को ज्यादा मत समझो।

शामला - ठीक है, ठीक है, चिल्लाओ मत।

माँ - अच्छा अब बस भी करो। हर समय झगड़ा, झगडा और झगड़ा। थोड़ी देर तो बिना झगड़े रहो।

शब्दार्थ

पुस्तक	पुस्तक
गोष्ट	वस्तु/पदार्थ/बात
जागा	जगह
पसारा	बिखरा हुआ सामान
आरडाओरडा	हल्लागुल्ला, शोर
टेबल	मेज़, टेबल
सगळी	सारे, सब
वही	कापी, पुस्तिका
नीट	ठीक से
समोरच	सामने ही
शोध	खोज
गोंधळ	हड़बड़ी
कशासाठी	किसलिए
प्रगतिपुस्तक	प्रगतिपत्र
सही	हस्ताक्षर
पाठीमागे	पीछे की तरफ
अंगण	आँगन
दाखव	दिखाओ
आईला	माँ को
आधीच	पहले ही
माहीत असणे	मालूम होना
आत	अंदर
असाच	ऐसे ही
अभ्यास	पढ़ाई, अध्ययन
खेळ	खेल

नुसताच	सिर्फ
अभ्यासाबरोबर	पढ़ाई के साथ-साथ
खो खो	खो-खो का खेल
उशीर	देर
जेवण	खाना, भोजन
आवरणे	समेटना
भाव खाऊ नकोस	ज्यादा मत समझना
ओरडू नकोस	चिल्लाओ मत
न भांडता	बिना झगड़े

अभ्यास

I नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

1) शामला काय शोधते आहे?
2) शामला बाबांना का शोधते आहे?
3) शामलाचे प्रगतिपुस्तक पाहून तिचे बाबा तिला काय म्हणतात?
4) शामला कोणता खेळ खेळते?
5) पाठाच्या शेवटी सुचेता शामलाला काय सांगते आहे?
6) शामला व सुचेताला आई का बोलावते आहे?

II उदाहरण के अनुसार रेखांकित शब्दों के स्थान पर कोष्ठक में दिए गए शब्दों का प्रयोग कर वाक्य बनाइए।

1. 1) *उदाहरण:* हा <u>शांताचा</u> मित्र आहे.
(रेखा, वहिनी, उमेश, प्रकाश)
2) *उदाहरण:* ही <u>शांताची</u> बहीण आहे.
(रेखा, वहिनी, उमेश, प्रकाश)
3) *उदाहरण:* हे <u>शांताचं</u> घर आहे.
(रेखा, वहिनी, उमेश, प्रकाश)

2. 1) *उदाहरण:* पुस्तक <u>टेबलावर</u> आहे. (टेबल + वर)
(कपाट, दप्तर)
2) *उदाहरण:* रमेश <u>दुकानात</u> आहे. (दुकान + आत)
(घर, गाव, अंगण, बाजार)
3) *उदाहरण:* पुस्तक <u>वहीजवळ</u> आहे. (वही + जवळ)
(यादी, वहिनी, बाहुली)
4) *उदाहरण:* माझ्या <u>बहिणीचं</u> नाव रमा आहे. (बहिण + चं)
(आई, मावशी)
5) *उदाहरण:* <u>दाण्याचा</u> भाव काय? (दाणा + चा)
(वेलदोडा, हरभरा)

6) *उदाहरण:* या जागेचं नाव काय? (जागा + च)
(शिक्षिका, शाळा)

III कोष्ठक में दिए गए शब्दों का उपयुक्त रूप प्रयोग कर वाक्य पूरे कीजिए।

पुस्तक ..... आहे. (टेबल + वर)
पुस्तक ..... आहे. (बहिण + जवळ)
पुस्तक ..... आहे. (पसारा + आत)
पुस्तक ..... आहे. (वही + मागे)
पुस्तक ..... आहे. (टेबल + खाली)
पुस्तक ..... आहे. (पेन्सिल + शेजारी)
पुस्तक ..... आहे. (वही + समोर)

IV उदाहरण के अनुसार निषेधवाचक वाक्य बनाइए।

1. *उदाहरण:* सुचेता, पुस्तक शोध. सुचेता, पुस्तक शोधू नकोस.
   1) आई, चहा कर. आई, चहा ..... .
   2) शांता, इथे बस. शांता, इथे ..... .
   3) शांता, सामान आण. शांता, सामान ..... .
   4) रामू, सामान दे. रामू, सामान ..... .
   5) उमेश, चहा घे. उमेश, चहा ..... .
   6) शामला, आत जा. शामला, आत ..... .

2. *उदाहरण:* शांता आणि सुचेता, जा. शांता आणि सुचेता, जाऊ नका.
   1) उमेश आणि प्रकाश, आता खेळा. उमेश आणि प्रकाश, आता ....
   2) बहिणींनो, पुस्तक दाखवा. बहिणींनो, पुस्तक ....
   3) राहुल आणि विजय, इकडे या. राहुल आणि विजय, इकडे ..... .
   4) सुमन आणि लता, अभ्यास करा. सुमन आणि लता, अभ्यास ..... .

3. *उदाहरण:* रामभाऊ, चहा घ्या. रामभाऊ, चहा घेऊ नका.
   1) शांताबाई, इथे बसा. शांताबाई, इथे ..... .
   2) शंकरराव, आता जा. शंकरराव, आता ..... .
   3) कुसुमताई, चहापाणी घ्या. कुसुमताई, चहापाणी ..... .

V उदाहरण के अनुसार 'क' भाग में दिए गए शब्दों का प्रयोग कर 'ख' भाग के अनुसार उनके उपयुक्त रूप बनाकर वाक्य बनाइए।

	क	*ख*
1) *उदाहरण:*	हा मित्र आहे. (पदार्थ, गहू, तांदूळ, ग्राहक, शिक्षक)	हे मित्र आहेत.

2) *उदाहरण:* हा वडा आहे. हे वडे आहेत.
(दाणा, वेलदोडा, पैसा, कुत्रा, मुलगा)

3) *उदाहरण:* ही मोहरी आहे. ह्या मोहऱ्या आहेत.
(मिरची, छोटुकली, यादी, बाहुली, पिशवी)

4) *उदाहरण:* हे घर आहे. ही घरं आहेत.
(पुस्तक, नाव, गाव, दुकान, मूल)

VI कोष्ठक में दिए गए शब्दों में से उपयुक्त शब्द चुनकर वाक्य पूरे कीजिए।
[दाणे, घर, लवंगा, खिसा, बहीण, पुस्तकं]

1) हा ..... आहे. 2) ही ..... आहे.
3) हे ..... आहे. 4) हे ..... आहेत.
5) ह्या ..... आहेत. 6) ही ..... आहेत.

VII उदाहरण के अनुसार नीचे दिए गए प्रश्नवाचक शब्दों में से उपयुक्त शब्द चुनकर वाक्य पूरे कीजिए।
[कुठली, कोण, कशासाठी, कुणासाठी, कुणाला, काय, कोणती, कुणाजवळ, कुणाचं, कुठे]
उदाहरण: मी पुण्याचा आहे. = तुम्ही कुठले?

1) शामलाला पटना मिरची हवी आहे. = शामलाला ..... मिरची हवी आहे?
2) सुचेताला वही हवी आहे. = सुचेताला ..... हवं आहे?
3) हा मुलगा आहे. = हा ..... आहे?
4) हा खाऊ शांतासाठी आहे. = हा खाऊ ..... आहे?
5) मला बाबा हवे आहेत. = बाबा ..... हवे आहेत?
6) सुचेताचं पुस्तक इथे नाही = सुचेताचं पुस्तक ..... आहे?
7) हे पेन माझं नाही. = हे पेन ..... आहे?
8) ही बाहुली माझ्याजवळ आहे. = ही बाहुली ..... आहे?
9) तू प्रियाला खेळायला बोलव. = मी प्रियाला ..... बोलावू?
10) ही तुरीची डाळ आहे. = ही ..... डाळ आहे?

VIII नीचे दिए गए शब्दों में से उपयुक्त शब्द चुनकर सही जोड़ी बनाइए।

मिरच्या	बाहुली
बाबांची	गाव
शांताची	दृश्य
उमेशचे	फाईल
घरामागे	लालभडक
करुण	सभा
पत्रव्यवहाराची	सही
कर्मचाऱ्यांची	विभाग

नवीन	चेहरा
भाषेचा	अंगण

पढ़िए और समझिए।

अभ्यासाची खोली

ही मुलांची अभ्यासाची खोली. हा एक रंगमंचच आहे. इथे रामायणही आहे आणि महाभारतही आहे. इथे क्षणात कुरुक्षेत्र तर क्षणात रामलक्ष्मणांच बंधुप्रेम! या नाटकामध्ये दणादण मारामारी आहे, करुण किंकाळ्या आहेत. आरडाओरडा आहे. तसंच खळखळून हसणं आणि प्रेमाची कुजबुजही आहे. इथल्या भिंती धन्य आहेत. त्यांचे कान, डोळे तृप्त आहेत. इथे आहेत अर्वाच्य शिव्या, आणि गीतेचे श्लोक, सुभाषितं आणि पाढेही!

कधी हे न्यायालयही आहे. आई इथली न्यायाधीश आहे. या न्यायालयात छोट्या छोट्या शिक्षा आहेत आणि गौरव व शाबासकीही आहे.

शब्दार्थ

अभ्यासाची खोली	पढ़ने का कमरा
रंगमंच	रंगमंच
बंधुप्रेम	भाई का प्रेम
दणादण	दनादन
किंकाळी	चीख
आरडाओरडा	शोरगुल
खळखळून	खिलाखिलाकर
कुजबुजही	फुसफुसाहट
भिंत	दीवार
धन्य	धन्य
डोळे	आँखे
तृप्त	संतुष्ट
अर्वाच्य	जो बोलना नहीं चाहिए
सुभाषिते	सुभाषित (शिक्षाप्रद कथन)
पाढे	पहाड़े
कधी	कभी
छोट्या	छोटी
शिक्षा	सज़ा
गौरव	गौरव
शाबासकी	शाबाशी

अभ्यास

I नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

1) मुलांच्या अभ्यासाच्या खोलीचे वर्णन कोणत्या एका शब्दाने केले आहे?
2) इथल्या भिंतींना काय काय ऐकू येते?
3) इथल्या न्यायालयात न्यायाधीश कोण आहेत?
4) न्यायालयात कोणते बक्षीस मिळते?

II उपयुक्त अक्षर जोड़कर नीचे दिए गए शब्द पूरे कीजिए।

1) आ .... डा .... रडा
2) टे .... ला .... र
3) प्र .... ति .... स्त .... र
4) रं .... मं .... च
5) रा .... ल .... च

III प्रत्येक शब्द समूह में जो शब्द उस वर्ग का न हो उसे पहचानिए और बताइए।

1) वही, सही, खोली, किंकाळी, श्लोक, शिवी
2) रंगमंच, खेळ, कान, खोली, अभ्यास, न्यायाधीश
3) टेबल, प्रगतिपुस्तक, पेन, भांडण, भिंत, जेवण
4) नात, पेन्सिल, भिंत, कुजबुज, बहीण, कान
5) पाढा, पसारा, डोळा, महिना, शिक्षा
6) इकडे, तिकडे, पाठीमागे, समोर, भांडण, आत, बाहेर

IV पाठ पर आधारित निम्नलिखित शब्दों में से उन शब्दों की जोड़ियाँ बनाइए जिनका आपस में कुछ संबंध हो।

(क) प्रगतिपुस्तक, टेबल, अंगण, बहिणी, न्यायालय, कुरुक्षेत्र, गीता, प्रेम
(ख) कुजबुज, बाबा, भांडण, न्यायाधीश, महाभारत, श्लोक, पुस्तक, सही

V निम्नलिखित शब्द समूह में उन शब्दों को बताइए जो अभी तक पढ़े हुए वार्तालाप/पाठ्यसामग्री में आए हैं।

अभ्यास, खेळ, करुण, खळखळून, टेबल, अंधार, शिवी, खोली, सही, वही, शांतता, पेन, भांडण, पान, श्लोक, किंकाळी, भूकंप, पसारा, न्यायाधीश, न्यायालय, मुलाखत, कुजबुज, कुरुक्षेत्र, वार्ताहर

VI कोष्ठक में दिए गए हिंदी शब्दों के समानार्थी मराठी शब्दों का प्रयोग कर वाक्य पूरे कीजिए।

1) भूगोलाचं पुस्तक ..... आहे. (सामने ही)
2) ..... करु नकोस. (शोर)

3) प्रगतिपुस्तकावर बाबांची ..... हवी आहे. (हस्ताक्षर)
4) आधी सर्व पसारा ..... (समेटो)
5) बाबा ..... हवे आहेत? (किसलिए)
6) नाटकात ..... हसणं आहे. (खिलखिलाकर)
7) इथल्या ..... धन्य आहेत. (दीवारें)

VII नीचे दिए गए शब्दों का प्रयोग कर वाक्य बनाइए।
कुरुक्षेत्र, कुजबुज, किंकाळी, श्लोक, न्यायालय

VIII उदाहरण के अनुसार नीचे दिए गए शब्दों में से चार शब्द समूहों का निर्माण कीजिए।
उदा. पुस्तक, वही, पेन, पेन्सिल.
मारामारी, दुकान, किंकाळी, बाबा, मिरच्या, खाद्यपदार्थ, गहू, आई, चिवडा, आरडाओरडा, भांडण, तांदूळ, बहीण, बटाटेवडा, नात

IX हिंदी में अनुवाद कीजिए
हे लोकमान्य टिळकांचे घर आहे. त्यांचे पूर्ण नाव बाळ गंगाधर टिळक आहे. रत्नागिरी जिल्ह्यातील चिखली हे त्यांचे जन्मगाव आहे. लोकमान्य टिळक देशाचे फार मोठे नेते आहेत. त्यांचे विचार क्रांतिकारक आहेत. "स्वराज्य हा माझा जन्मसिद्ध हक्क आहे" ही त्यांची प्रसिद्ध घोषणा आहे.

X मराठी में अनुवाद कीजिए
बच्चो! इधर देखो। ये किस का चित्र है? यह बापू का चित्र है। इन्हें बापू क्यों कहते हैं? बापू याने कि पिता। यह हमारे राष्ट्र-पिता हैं। सब इन्हें बापू कहते हैं।

XI आपकी बड़ी/छोटी बहन के बारे में एक छोटा सा अनुच्छेद मराठी में लिखिए।

टिप्पणियाँ

I इस पाठ में पूर्व पाठों में आए 'आहे', 'आहेत', 'पाहिजे' (चाहिए) आदि क्रियावाले वाक्यों में 'कशासाठी', 'कशाला' (किसलिए), 'किसे (वहाँ)' जैसे प्रश्नवाचक शब्दों का प्रयोग किया गया है।

उदाहरण:

1) तुला सही कशासाठी हवी आहे? - तुम्हें हस्ताक्षर किसलिए चाहिए?
2) तुला पेन्सिल कशासाठी हवी आहे? - तुम्हें पेंसिल किसलिए चाहिए?
3) तुला सही कशाला हवी आहे? - तुम्हें हस्ताक्षर किसलिए चाहिए?
4) तुला पेन्सिल कशाला हवी आहे? - तुम्हें पेंसिल किसलिए चाहिए?
5) तुझं घर कुठे आहे? - तुम्हारा घर कहाँ है?

6) पुस्तकं कुठे आहेत? - पुस्तकें कहाँ हैं?
7) तुझे सगळे मित्र कुठे आहेत? - तुम्हारे सारे मित्र कहाँ हैं?

'साठी' का अर्थ है 'के लिए' और 'ला' का अर्थ है 'को'। 'कशासाठी' और 'कशाला' दोनों का अर्थ 'किस लिए' है। प्रायः 'कशासाठी' और 'कशाला' दोनों का प्रयोग समान रूप से किया जाता है।

II इस पाठ में मराठी के 'न बोलता' (बिना बोले), 'न भांडता (बिना झगड़ा किए) जैसे निषेधवाचक पूर्वकालिक कृदंत क्रिया विशेषण का परिचय दिया गया है।

उदाहरण: 1) न बोलता काम कर. - बिना बोले काम करो।
2) थोडा वेळ तरी न भांडता बसा. - थोड़ी देर तो बिना झगड़ा किए रहो।
3) न शोधता नुसता गोंधळ कर. - बिना ढूँढे सिर्फ शोर मचाना।

मराठी में ऐसे प्रयोग में क्रिया के पहले 'न' लगाते हैं और क्रिया-धातु में 'ता' लगाते हैं।

III अब तक मराठी की 'ला' विभक्ति के विभिन्न प्रयोग सीखे हैं जो नीचे दिए गए हैं।

मला एक भाऊ आहे. मेरा एक भाई है।
या खोलीला तीन खिडक्या आहेत. इस कमरे में तीन खिडकियाँ हैं।
मला दोन डोळे आहेत. मेरी दो आँखें हैं।
तुम्हाला थोडा वेळ आहे ना? क्या आपके पास थोड़ा समय है?
मला भरपूर काम आहे. मेरे पास बहुत काम है।

IV मराठी में स्थानवाची अव्यय से दिशावाची अव्यय का निर्माण किस प्रकार होता है, यह नीचे दिखाया गया है।

इथे (यहाँ)	इथून (यहाँ से)
तिथे (वहाँ)	तिथून (वहाँ से)
इकडे (इधर)	इकडून (इधर से)
तिकडे (उधर)	तिकडून (उधर से)
मधे (बीच)	मधून (बीच का)
आत (अंदर)	आतून (अंदर से)
बाहेर (बाहर)	बाहेरून (बाहर से)
वर (ऊपर)	वरून (ऊपर से)
खाली (नीचे)	खालून (नीचे से)
मागे (पीछे)	मागून (पीछे से)
पुढे (आगे)	पुढून (आगे से)
समोर (सामने)	समोरून (सामने से)
जवळ (पास)	जवळून (पास से)

कुठे (कहाँ)	कुठून (कहाँ से)
-कडे (पास)	-कडून (पास से)
-त (में, पर)	-तून (में से)

V स्थानवाची अव्यय में संबध सूचक अव्यय लगाकर शब्द निर्माण किस प्रकार होता है यह नीचे दिखाया गया है।

इथे (यहाँ)	इथला (यहाँ का)
तिथे (वहाँ)	तिथला (वहाँ का)
इकडे (इधर)	इकडचा (इधर का)
तिकडे (उधर)	तिकडचा (उधर का)
मधे (बीच)	मधला (बीचका/मझला)
आत (अंदर)	आतला (अंदर का)
बाहेर (बाहर)	बाहेरचा (बाहर का)
वर (ऊपर)	वरचा (ऊपर का)
खाली (नीचे)	खालचा (नीचे का)
मागे (पीछे)	मागचा (पीछे का)
पुढे (आगे)	पुढचा (आगे का)
समोर (सामने)	समोरचा (सामने का)
जवळ (पास)	जवळचा (पास का)
कुठे (कहाँ)	कुठला (कहाँ का)
-कडे (पास)	-कडचा/कडला (पास का)
-त (में, पर)	-तला (में, का)

VI मराठी में हिंदी के समान ही पहले चार संख्यावाचक विशेषण निम्न प्रकार से बनते हैं।

मराठी	*हिंदी*	*मराठी*	*हिंदी*
एक	एक	पहिला	पहला
दोन	दो	दुसरा	दूसरा
तीन	तीन	तिसरा	तीसरा
चार	चार	चौथा	चौथा

इसके बाद, संख्या के आगे 'वा' लगाकर विशेषण रूप बनाए जाते हैं।

पाच	पाँच	पाचवा	पाँचवाँ
सहा	छह	सहावा	छठा
दहा	दस	दहावा	दसवाँ
पंधरा	पंद्रह	पंधरावा	पंद्रहवाँ